№ 188 Հոկտեմբերի 10 (22) 1881 Հոկտեմբերի 10 (22) № 188

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները 5 կոպէկ.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատանը մէջ.
Հասցէ
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւնները ընդունվում է ամեն լեզուով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խուրանչիւր տողին 2 կոպէկ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

—

Դարձեալ խնդրում ենք „ՄՇԱԿԻ“ բաժանորդներից, որոնք մինչև այժմ չեն վճարել մեր լրագրի անցեալ կամ ներկայ տարվայ բաժանորդական վճարը, շուտով հասցնել մեզ իրանց պարտքը:

Մի և նոյն ժամանակ յայտնում ենք որ „Մշակին“ կարելի է գրվել երեք ամսով, վճարելով 3 րուբլ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի պատասխան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց խնդիր. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

—

Ընթերցողին յայտնի է որ մի քանի ամիս սրանից առաջ տպվեցաւ մի քանի գերմանական լրագիրներում, ինչպէս „Դէ յտշէ ցէյտունգ“ և „Ալգէմայնէ ցէյտունգ“, նոյնպէս և անգլիական լրագիրներում մի յօդուած Հայոց խնդրի վերաբերութեամբ, որտեղ, ի մէջի այլոց, խօսվում էր և Գրիգոր Արծրունու անձնաւորութեան մասին: Այդ յօդուածը արտատպեց և Կ. Պօլսի „Մասիս“ լրագիրը: Գերմանական „Դէ յտշէ ցէյտունգ“ լրագրի մէջ վաղուց է արդէն որ տպվեցաւ „Մշակի“ խմբագրի կարճ պատասխանը գերմաներէն լեզուով, իսկ „Մասիսն“ դեռ օգոստոսի 13-ին ուղարկված պատասխանը տպել է այդ լրագրի օգոստոսի 28-ի (սեպտեմբերի 9-ի) համարի մէջ, որ միայն այս օրերս ստացվել է Թիֆլիսում: Այդ հերքման մէջ Գրիգոր Արծրունին պատասխանում է միայն այն սխալներին և զրպարտութիւններին, որոնք վերաբերվում են յատկապէս իր անձնաւորութեանը, անպատասխան թողնելով գերմանական յօդուածի այն տեղերը, որոնք չափից դուրս անմիտ, անհաւանական, անհաւատալի և հրէշաւոր լինելով, արժանի էլ չեն պատասխանի:

Ահա „Մասիսի“ մէջ տպված Գրիգոր Արծրունու պատասխանի գլխաւոր տեղերը:

„Նոյեմբերում Վիէննայի „Դէ յտշէ ցէյտունգ“ գերմանական լրագիրը տպել է մի յօդուած „Հայոց խնդրի“ առիթով, որի մէջ յիշված կար և իմ ազգանունս: Այդ յօդուածը արտատպել է գերմանական „Ալգէմայնէ ցէյտունգ“, անգլիական „Ստանդարտ“ և շատ ուրիշ լրագիրներ, նոյնպէս և յարգելի „Մասիս“ լրագիրը: Վիէննայի գերմանական լրագրին ես արդէն պատասխանեցի մի նամակով, այժմ հարկաւոր եմ համարում և ձեզ ուղղել մի քանի տող, յիշեալ յօդուածի մէջ եղած մի քանի սխալներ դրատելու համար:“

„Ուղիղն այն է միայն, որ ես հիմնել եմ տաս տարի առաջ և շարունակում եմ հրատարակել իմ սեփական միջոցներով „Մշակ“ հայերէն լրագիրը, հրատարակել եմ մի քանի բրօշիւրներ և յօդուածներ ռուսերէն և գերմաներէն լեզուով Հայոց խնդրի մասին, իմ կարողութեանս չափ միշտ նպաստել եմ և մինչև վերջին շունչս պէտք է նպաստեմ իմ սիրելի ազգի առաջադիմութեանը, ունեմ կառուցած Թիֆլիսում մի սեփական փոքրիկ թատրոն, թէև սխալ է որ ես իմ հաշւով բերել առած լինէի մի թատրօնական խումբ: Ուղիղ է նոյնպէս որ ես իմ կրթութիւնս ստացել եմ Գերմանիայում և 1869 թւին Հայդլբերգի համալսարանում հարցաքննութիւն տալով, արժանացայ այդ համալսարանի դօկտօրի տիտղոսի: Բայց հիմնովին բոլորովին սխալ է, որ ես ծանօթ լինէի Վիկտոր Հիւգօի, Կաստելարի կամ Գարիբալդիի հետ. այդ երևելի անձանց հետ ես երբէք պատիւ չեմ ունեցել ծանօթ լինելու: Նոյնպէս սխալ է, որ հայրենիքս վերադարձած լինելով ես ենթարկված լինէի քաղաքական դատի, իբր թէ որպէս պետական մատնիչ: Այդտեղ յօդուածագիրը ինձ երևի խառնել է մի այլ անձնաւորութեան հետ, այն է մեր յայտնի բանաստեղծ և հեղինակ Միքայէլ Նալբանդեանի հետ....

„Ինչ որ վերաբերվում է իմ նիւթական կարողութեանս, ես միայն այսքան կասեմ, որ յօդուածագիրը սխալվում է համարելով ինձ միլիոնատէր: Ես միլիօններ չունեմ և շատ ցաւում եմ որ այդքան հարուստ չեմ: Եթէ ես այդքան հարուստ լինէի, որքան ինձ կարծում է գերմանական լրագրի յօդուածագիրը, ես ցոյց կը տայի մեր հարուստներին թէ ինչպէս կարելի է գործածել միլիօններ մի թշուառացած ազգին օգնելու համար: Ես գործում եմ իմ կարողութեանս չափ առանց հարստութեան, բայց եթէ ես ճշմարիտ միլիօններ ունենայի, ես կամաչեցնէի մեր հարուստներին նրանց անհերքելի եսականութեան, նրանց յանցաւոր անտարբերութեան համար դէպի ազգի կարիքները:“

—

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են ՆՈՒԽՈՒՑ. «Այժմ էլ մեր ուսումնարանի հոգաբարձութիւնը երկու ուսուցիչ է հրաւիրում, իւրաքանչիւրին 700 րուբլ խոստանալով: Գուցէ վաղն էլ 1000 րուբլ խոստանայ. ի՞նչ փոյթ, դատարկ խօսքով ամեն բան կարելի է խոստանալ, թէև փող էլ չունի դպրոցը»

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են հոկտեմբերի 3-ից որ արդէն մի ամսից աւելի այդտեղ տիրում է կօկլիւշ և կարմրուկ հիւանդութիւններ, մասամբ էլ բէկացաւը: Մանաւանդ մանուկներից շատերը մեռնում են. իւրաքանչիւր օր 3 մինչև 4 հոգի մանուկներից զոհ են գնում այդ հիւանդութիւններին: Ցաւալին այն է որ ոչ ոք ուշադրութիւն չէ դարձնում այդ հիւանդութիւնների վրա, աւելացնում է մեր թղթակիցը: Որքան անգամ,ասում է թղթակիցը, մեզանում քաղաքային բժիշկ ունենալու անհրաժեշտութեան վրա դարձրել ենք հասարակութեան ուշադրութիւնը, բայց մեր խօսքը մնաց միշտ «ձայն բարբառոյ յանապատի» Մենք, առհասարակ, սովորութիւն ունենք մի բանի վրա ուշադրութիւն դարձնել, երբ արդէն ուշ է լինում: Մեր թղթակիցը վերջացնում է նամակը հետեւեալ խօսքերով և առաջարկութեամբ: «Օգուտ քաղենք ներկայի տխուր դասից, համախմբվենք մահի դէմ մաքառելու համար, հրաւիրենք մի բժիշկ և այդպիսով ապահովենք մեր և մեր զերդաստանների կեանքը մահի անակընկալ այցելութիւնների դէմ: Այդ մասին մտածելու պարտաւորութիւնը դրվում է մեր հարուստների վրա: Մեր հարուստ դասակարգը պէտք էր այդ օգտաւէտ առաջարկութեան ինիցիատիվը յանձն առնէր: Եթէ հաշւենք մեր տարեկան վճարները պատահական այլ և այլ բժիշկներին, կը ստանանք մի գումար, որ անհամեմատ բարձր կը լինի այն գումարից, որ պէտք է վճարենք մի մշտական, քաղաքային բժշկին»

—

Մեզ գրում են ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ որ մի քանի շրջակայ հայ գիւղերի գիւղական դպրոցներում նշանակվում են վրացի ուսուցիչներ: Թղթակիցը հարցնում է. ինչ օգուտ կարող են տալ այդ վարժապետները, չիմանալով մանուկների մայրենի լեզուն:

—

«Մշակի» խմբագրութիւնը շարունակում է ընդունել բաժանորդագրութիւն Վիէննայի «Journal d'Orient» լրագրի համար: Երէկ ստացանք

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՑԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 20 սեպտեմբերի

«Մ շ ա կ ի» 162 թիւ խմբագրականին մէջ առաջնորդող յօդուած մը տեսանք «Ո՞ւր է այն ձայնը», որոյ պարունակութիւնն այնքան գրաւեց զմեզ և մեր ուշադրութիւն որ պարտաւորութիւն համարեցինք հրապարակ ելնել և տեսնել այն հաշիւը ձեր գործողներու հետ, զորս շատոնց անդի մեր փափաքն եղած էր:

Ձեր լրագրոյ յիշեալ համարէն՝ ինչպէս կենթադրենք, ռուսահայ երիտասարդութիւնը շատ մեծ հաճոյք չի զգար ձեր աշխատակցի, և մեր ի սրտէ յարգած պ. Գրիգոր Նիկողոսեանի Կ. Պօլսոյ գործող մարմնոց վերաբերմամբ բանած կորուկ. խիստ սակայն 90/100 ճշմարիտ և արդարացի ընթացքէն, սակայն եթէ չենք սխալիր մեր տեսութեան մէջ, մեզ չնորհեցէք մի պահ որ խօսինք զայն, ինչ որ ի վաղուց անտի ծանրացնէ կը ճնշէր մեր կուրծքն հայրենանուէր:

Նախ զարմանօք պիտի դիտենք որ ամբողջ ռուսահայ երիտասարդութեան մէջ եթէ գտնուէր այնպէս մտածող հինգ հոգի թէ, պէտք է փախուստ տալ վիճաբանութիւններէ, բանակռիւներէ և յարձակումներէ ազգային ապիկար գործողներու վերաբերմամբ, այդ ալ մեր տեսութեամբ աւելի ես թմրեցուցիչ կըլլար քան խրախուսական: Թմրեցուցիչ կըսեմք, որովհետև մենք բնաւ չէինք սպասեր, և մտքէ անգամ չէինք անցըներ թէ մեր սիրելի ռուսահայ երիտասարդութիւնը դուրս գալով Նազարեանցի և «Մշակի» դպրոցներէն, մինչ ցարդ դժուարանար ըմբռնելու քննադատական ուղղութեան այն մեծ ու փրկարար նշանակութիւնն ու արդիւնաւորութիւնները, որ ունի իւրաքանչիւր նոր սկսող և վերածնելու միտք ու նպատակ ունեցող հասարակութեան և ազգի համար: Միթէ ձեր տասնամեայ գործունէութեանց արդիւնքէն այսչափն ես ըմբռնած չէ ռուսահայ երիտասարդութիւնը, որ կը գայ այսօր փափագ ու ցանկութիւն յայտնել ձեր աշխատակցի մասին, նորա բացած բանակռիւներն վերջացած տեսնելու վերաբերութեամբ: Յորժամ այսպէս կը տեսնենք չենք ուզեր բոլորովին անտարբեր մնալ խեղդելով մեր հայեացք ու զգացում, այլ, թոյլ կը տանք մեզ առանց մեղանչելու մեր խղճի ու ճշմարտութեան առաջ, բացարձակ աղաղակել և ասել թէ, դեռ հայ հասարակութիւնը՝ կոչուած չէ կրել յառաջադիմութեան, մտաւոր ու բարոյական յեղափոխութեան դրօշակը....

Այո, ցաւակցելով կը խօսենք զայս, համարելով միանգամայն մեր ներքին համոզումն, որ գոյացած և հիմնուած կը կարծենք մեր երկար փորձառութեանց և այն դիտողութեանց վերայ, որ առիթ ունեցած եմք ընել ութը ամիսներէ յետէ ձեր քաջահոգի, արի և կորովի աշխատակից պ. Գրիգոր Նիկողոսեանի նկատմամբ:

Ո՛չ ձեզ համար գաղտնիք է, և ոչ ալ ի հարկէ մեզ համար մութ, որ եթէ կայ հայ ազգին մէջ որ և է մի տեղ կարեւորութիւն ունեցող գործողներ, այդ ալ Կ. Պօլսոյ մէջ է, ուր՝ կենդրոնացած են գոնէ առ այժմ հայ ազգին ընդհանրապէս էական ու կենսական շահերն: Ինչպէս կը գտնէք, ինչպէս կը տեսնէք ապա ուրեմն, որ այդ կեդրոնի մէջ, մանաւանդ այսպիսի մի թանգագին ժամանակ ազգային ընդհանուր շահերն խաղալիկ դառնայ այնպիսի խմբագրութեան մը ձեռք, որն որ մեծաւ մասամբ հասած է իր վերջին բարոյական ու մտաւորական անկման: Ինչպէս կը գտնէք, եթէ գործունէութեանց բոլոր ասպարէզը յափշտակուած լինի մի քանի կարգ ու տեսակ ապիկար ու լիրբ խմաստակներէ, իսկ անդին ընդհանուր հայ հասարակութիւնը՝ և նորա խեղճ, լուրջ, արժանիք, կոչում և զովելի յատկութիւն ունեցող մասը ենթարկուած լինի վերջին յուսահատութեան և դառնակսկիծ ցաւերու: Ինչպէս կը գտնէք, երբ վերջապէս ըսեմ ձեզ թէ, Կ. Պօլսոյ մէջ այսչափ ծիչ ու աղաղակ բարձրացնողներու ձեռն ու պախուրձը կը գտնուի միայն մի քանի շահամոլ, անպիտան ու քսու արարածներու ձեռք, որոնք «ազգասիրութիւնը» չիմնելով իրենց համար յատկապէս նպաստաւոր խանութ, և այսպէս միշտ անփոխադարձ ու անպատիժ մնալով, անպատկառ ու անամօթ կերպով ոտնակոխ կընեն ազգին ամենամեծ շահերն՝ իրենց սեփականութեան առջեւ: Ինչպէս կը գտնէք, երբ այս հարիւրաւոր «գործիչ» բուռածներու մէջ սրբազան Ներսէս պատրիարքն ըլլայ մէն ու միայնակ գործող, նա ևս հանդիպելով այդ կարծեցեալ գործիչներու կողմանէ հազար ու մէկ խոչնդոտներու, դաւերու, լարերու ու խարդաւանանքներու: Ահա այսպիսի մի ժամանակ է, որ Կ. Պօլիս կը գայ ձեր գործունեայ և արի աշխատակից պ. Գրիգոր Նիկողոսեան: Պ. Նիկողոսեան իւր եկած օրէն ի վեր, աչքէ անցնելով ազգային գործառնութեանց շրջանակը՝ բաւական արագ կերպով ըմբռնած կերևի ամենայն ինչ, որպէս մի արթուն ու բանիբուն հրամանատար, որ միայն մի հայեացքով կարող է իւր աչաց առջև պատկերացնել ամբողջ պատերազմի դաշտն իւր ընդարձակ և բազմակողմանի դրութեամբ: Ձեր աշխատակից յարգելի պարոնը անմիջապէս ըմբռնած կերևի կըսեմ այս ամէնը, որովհետև, լման երկու ամիս ինչպէս ծանօթ է մեզ, կը տեսակցէր նա Միացեալ ընկերութեանց և այլ գործող մարմնոց ու անձանց հետ, ի հարկէ դիտողութիւններն բարեկամաբար, մեղմութեամբ ու մտերմութեամբ յայտ ածելով անոնց. բայց, ինչ արդիւնք ստացաւ նա, և կամ կարող էր ստանալ մարդ մը՝ որ այնքան ըմբռնած է ազգային ընդհանուր շահուց կարևորութիւնը, և որ իւրաքանչիւր ապարդիւն կորուսեալ վարկենի համար ամբողջ մէկ օր անհանգստութիւն կը զգայ. ի հարկէ այսպիսի մի անձ որչափ ալ բազմահամբեր ու երկայնամիտ լինէր, կամ պէտք էր բոլորովին յուսահատ թողուլ ասպարէզն և լուռ լինէր, կամ պէտք էր սրտով, հոգւով ու մտքով ազգային անշէջ կրակովն վառուած, թոյնալից լեզուով ու կծաւոր դրիչով

4 րուբլ մի նոր բաժանորդից, պ. Գաբրիէլ Ախվերդեանից։ Առաջվայ 956 ր. 13 կոպ. բաժանորդական գումարի հետ կանի 960 րուբլ 13 կոպ.։

—

Լսում ենք որ ֆրանսիացի երեւլի ձեռնածու պ. Կազընըվ կիրակի օրից, հոկտեմբերի 11-ից սկսած կը տայ իր ներկայացումները եօթ օր շարունակ Արծրունու թատրոնում։ Սկիզբը ամեն երեկոյ $8^1/_2$ ժամին։

—

ՍՈՒԽՈՒՄԻՑ մեզ գրում են․ «Թիֆլիսի հնագիտական ժողովի անդամներից երեքը, որոնց թւում և տիեզերահռչակ պրոֆէսօր Վիրխօվ, եկան Սուխում, մնացին այստեղ երեք օր, հետազօտեցին ի միջի այլոց Սուխումից 6 վերստ հեռաւորութեամբ գտնվող մի շատ հին կամուրջ, իսկ հոկտեմբերի 2-ին յատկապէս յարգելի հիւրերին տանելու համար եկաւ «Պուշկին» անունով ռուսաց շոգենաւը, որ վեր առաւ երեք գիտնականներին, Օդէսսա նրանց տանելու համար։ Այս թանգագին հիւրերին Սուխումի մէջ ոչինչ ընդունելութիւն չարին։»

—

Մեզ գրում են Սուխումից որ այդտեղ տարածված է այժմ փորահարինք ցաւը։ Հիւանդացողներ բազմաթիւ են։ Թէև երեք բժիշկ կայ Սուխումի մէջ, բայց նրանցից մինը միշտ տենդով հիւանդ է, իսկ միւս երկուսները անհոգ են դէպի իրանց պարտաւորութիւնները։

—

Պ. Կ. Թէմուրազեանց խնդրում է մեզ յայտնել հետեւեալը․ «Հաւլաբարի Ս. Մարիամեան օրիորդաց դպրոցի վարչութիւնը, առաջիկայ կիրակի, հոկտեմբերի 11-ին, առաւօտեան 10 ժամին, պատարագից յետոյ, կը կատարէ դըպրոցի գոյութեան տասն և մի ամեայ տարեդարձը։ Դպրոցի վարչութիւնը խնդրում է ծնողներին, խնամատարներին, բարերարներին և ազգային լուսաւորութեան նախանձախնդիրներին յարգել հանդէսը իրանց ներկայութեամբ։ Տարեդարձը յարմարութեան համար կը կատարվի Հաւլաբարի Նորաբաց Քաղաքային դպրոցի դահլիճում, ուղիղ Պօկրօվսկայա զօրանոցի հանդէպ, պ. պ. Ղազարեանցների տանը, № 7։ Իսկ եթէ եղանակը անձրևային լինի, հանդէսը կը յետաձգվի։»

—

Ապագայ ուսուցչական ժողովի նախապատրաստութիւնները տեսնող կ ա ր գ ա դ ր ո ղ մասնաժողովը ունեցաւ իր առաջին նիստը հոկտեմբերի 6-ին, երեկոյեան 7 ժամին, Ս. Գայանեան դպրոցում։ Կարգադրող մասնաժողովի անդամներից հրաժարվեց պ. Աբգար Յովհաննիսեան, իսկ պ. Գէորգ Բարխուդարեանցն էլ յայտնեցին, որ կարեւորութիւն չը կար ընտրվելու կարգադրող մասնաժողովի անդամ, քանի որ նա գործի նախաձեռնողն է։ Վերոյիշեալ երկու անդամների տեղը բանեցին կանդիդատներ. պ. պ. Միքայէլ Սալամբէգեան և Գէորգ Եւանգուլօվ։ Մասնաժողովի ատենապետ ընտրվեցաւ պ. Միքայէլ Շահպարոնեանց, օգնական պ. Եւանգուլօվ, գանձապահ պ. Խաչ. Քալանթարօվ, և քարտուղար պ. Աբխաղոմ Յովհաննիսեան։ Մասնաժողովի հետեւեալ նիստերը լինելու են պ. Շահպարոնեանցի տանը, որ սիրով առաջարկեց իր բնակարանը այդ նիստերի համար։

—

ԹԻՖԼԻՍԻ բժշկանոցը, որ հիմնված է Թիֆլիսի քաղաքացիներից ապրիլի 4-ի, 1866 Թւի յիշատակին, հոկտեմբերի 13-ին կը կատարէ իր տարեդարձի հանդէսը, Սիօնեան մայր-եկեղեցու մէջ պատարագի և մաղթանքների վերջանալուց յետոյ։ Բժշկանոցի վարչութիւնը այդ մասին յայտնում է ի գիտութիւն հասարակութեան, խնդրելով ցանկացողներին յարգել իրանց ներկայութեամբ յիշեալ հանդէսը։

—

ԲՈՒԹԱՅԻՍԻՑ մեզ գրում են․ «Արդէն երկու տարի է շարունակ, տաս, քսան հոգի դեղնած, թարշամած դէմքով հայ-գաղթականներ անդադար գալիս են Քութայիս Բաթումի և փօթիի կողմերից։ Երբ այդ գաղթականների հետ պատահում էք, նրանք ինչքան էլ չարչարված լինէին գաղթականութիւնից, տենդից, ցաւերից, սովից և աղքատութենից, այնու ամենայնի դիմում են ձեզ հարցնելով թէ՝ ինչ լուր կայ Թիւրքաց Հայաստանից, արդեօք այնտեղի հայերին իրաւունքներ տալիս են թէ ոչ։ Մանաւանդ վերջին օրերը շատացաւ խեղճ հայաստանցի գաղթականների թիւը Իմէրէթում։ Նախ նրանք գալով Հայաստանից իջնում են Սև ծովի ափերը, բայց այնտեղի վատառողջ կլիմային չը դիմանալով գալիս են Քութայիս աշխատանք գտնելու համար։ Այստեղ էլ աշխատանք չեն գտնում և ծախսում են իրանց ունեցած կոպէկները։ Ցաւալին այն է որ այդ խեղճերին ոչ ոք օգնող չը կայ։ Ի՞նչ եղաւ Թիֆլիսի Բարեգործական ընկերութիւնը։ Միթէ ամեն բան վերջացաւ մի քանի ընդհանուր ժողովներով և ընկերութեան կանոնադրութեան տպելով։ Միթէ ամեն բան ձևի համար էր միայն։»

—

Մեզ գրում են որ այս տարի Քութայիսի արական գիմնազիայում աւարտեցին չորս հայ երիտասարդներ, չորսն էլ հայաստանցիք են։ Առաջիկայ տարին էլ յոյս կայ որ ութը հայախօս երիտասարդներ կաւարտեն։ Այս աշակերտները գիտաւորութիւն ունեն շաբաթը մի անգամ հայերէն գրականական երեկոներ կազմել, որտեղ կը ծանօթանան հայոց պատմութեան, աշխարհագրութեան և գրականութեան հետ։

—

Հոկտեմբերի 6-ին, երեքշաբթի գիշեր, Հաւլաբարի Ջօրաբաշի եկեղեցու ուսումնարանում ժողով կայացաւ մի քանի ուսուցիչներից։ Ժողովի նպատակն էր՝ ուսումնարանը մեծացնելու և նրա դրութիւնը լաւացնելու համար դիմել ժողովրդին, նիւթական օժանդակութիւն խնդրելով։

—

Շաբաթ օր, հոկտեմբերի 3-ին փոխարքայի Գլխաւոր Կառավարութեան տպարանի գրաշարներից մինը գալիս է եղել Վերայից։ Ցանկարծ վրա են թափվում աւազակները և խլում են արծաթեայ զօտին, ժամացոյցը և գրպանն էլ կըտրում են, տանում։ Այդտեղ կանգնած է լինում մի պօլիցիական, որ աւելորդ է համարում օգնութիւն հասցնել խեղճ թալանված գրաշարին։

—

Մեզ պատմում են որ հաւլաբարցի մի կին այս օրերս ծնել է երեք հատ աղջիկ։ Երեքն էլ կենդանի և առողջ են, մայրն էլ անվնաս է և առողջ։

—

Մեզ ծանօթ մի հայ երիտասարդ, այս օրերս պատահմամբ այցելել է Թիֆլիսին շրջակայ մի քանի հայ գիւղեր։ Այդ գիւղերի բնակիչները հայեր են, բայց վրացախօս։ Երբ երիտասարդը հարցրել է գիւղացիներից մի քանիսներին թէ ինչի հայերէն չեն սովորում, ամենքի պատասխանը հետեւեալն էր․ «Մենք մեղաւոր չենք, այլ մեղաւոր են մեր պապերն ու հայրերը. իսկ այժմեան ուսումստացածները, նոյն իսկ մեր գիւղացի երիտասարդները, մեր զաւակները, որոնք քաղաքում ուսում են առել, այլ ևս արհամարհում են վերադառնալ գիւղը և մեզ համար ուսումնարան բանալ։ Եթէ մեզ սովորեցնէին, մենք մեծ ուրախութեամբ կը սովորէինք մեր մայրենի լեզուն։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

—

„Кавказъ“ լրագրի մէջ կարդում ենք հետեւեալ յօդուածը, որ շարունակութիւն է նոյն լրագրից „Մշակի“ մէջ արտատպած „Քիւրդերը և շէյխ Իբադուլլահ“ վերնագրով յօդուածի։

Ցայտնի է, որ երեք տարի առաջ կապված Բերլինի դաշնագրի հիման վրա, Բարձրագոյն Դուռը պարտաւորվել է „անյապաղ իրագործել բարեկաւութիւններ և վերանորոգութիւններ, որոնք հայերով բնակեցրած նահանգների համար պահանջ են դարձել և ապահովել նրանց չերքէզների և քիւրդերի դէմ։“ Մինչև այժմ այդ պարտականութիւնը ոչ թէ միայն կատարված չէ, այլ մինչև անգամ չեն սկսել նրան իրագործել և ներկայումս թիւրքիաբնակ հայերի դրութիւնը աւելի վատ է, քան թէ երբ և իցէ։ Վերոյիշեալ յօդուածի իրագործման ուշանալը հարկ չը կայ մեկնել Բ. Դրան չը կամութեամբ՝ մտցնել վերանորոգութիւններ յօգուտ քրիստոնեայ ազգաբնակութեան կայսրութեան վարչական կողմից չափազանց անուշադիր թողած մի մասում։ Աւելի իրաւացի և ճիշդ կը լինէր, եթէ այդ յապաղումը մեկնէինք արտաքին ահագին դժուարութիւններով, որոնց պատճառեցին Թիւրքիային յունական և չերնօգօրիական խնդիրները և ներքին դժուարութեամբ հայկական խնդիրը բաւականացուցիչ կերպով լուծելու համար։ Բայց այժմ Չերնօգօրիայի սահմանները վերջնականապէս որոշված են։ Յունական սահմանական խնդիրը գրեթէ վերջացած է։ Թիւրքիաբնակ հայերի իսկական վիճակի վերաբերութեամբ բաւական առատ տեղեկութիւններ են հաւաքված։ Պահանջված վերանորոգութիւնների իսկական բնաւորութիւնը որոշված է և այդ պատճառով աւելի հը կայ գործը յետաձգել, մանաւանդ որ գործի ուշացնելը և յետաձգելը բաւական վտանգաւոր է։ Եւրոպայի հասարակական կարծիքը և Կ. Պօլսի մէջ գտնվող մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները անհրաժեշտ են համարում, որ Բ. Դուռը իրագործէ իր վրա առած միջազգային պարտաւորութիւնները, որոնք 'ի նկատի ունին Փոքր-Ասիայում բնակվող նրա քրիստոնեայ հպատակների ծանր և անտանելի վիճակի բարւոքումը և պէտք է յուսալ, թէ սուլթանի խորհրդատուները վերջապէս այն եզրակացութեան կը հասնեն, որ Հայաստանի մէջ վարչական վերանորոգութիւնների մտցնելը անպայման անհրաժեշտ է նոյն իսկ Թիւրքաց շահերի համար և, մինչև անգամ կարելի է ասել, Թիւրքիայի ամբողջութեան համար այն չափերով, որ նա այժմ ունի։ Ինչ կը վերաբերի հասարակական կարծիքին, նշանաւոր է այն հանգամանքը, որ դեռ անցեալ տարի Մ. Ֆ. Սալի խմբագրութեամբ Վիեննայի մէջ հիմնված է մի շաբաթաթերթ ֆրանսիերէն լեզուով, որի գլխաւոր նպատակն է՝ ծանօթացնել եւրօպական հասարակութեանը հայկական գործերի հետ և խոստացած վերանորոգութիւնները Հայաստանի մէջ մտցնելու մասին կատարվող բանակցութիւնների ընթացքի հետ։ Այդ շաբաթաթերթը պաշտպանում է հայկական խնդիրը և համակրութեամբ ընդունված է։

Հայաստանի մէջ մտցնելի վերանորոգութիւնների գործի դրութեան մասին, կը նկատենք, որ ներկայ տարվայ յունիսին անգլիական առաջին մինիստրը յայտնեց պարլամենտի մէջ, թէ, նրա կարծիքով, այդ հարցը նոյնքան նշանակութիւն ունի, որքան չերնօգօրիական և յունական սահմանների ուղղելու հարցը և թէ լորդ Գէօֆերինին տուած հրահանգներից մէկի մէջ ասված է, որ նա պարտաւոր է „գործ դնել իր եռանդը և ազդեցութիւնը հայկական, այդ չափազանց նշանաւոր խնդրի լուծելու համար։“ Մեր դեսպանի Կ. Պօլիս վերադառնալուց յետոյ, ինչպէս հաղորդում են լրագիրները, նրա առաջին գործը եղել է խորհուրդ տալ սուլթանին առանց յապաղման անհրաժեշտ վերանորոգութիւնները մտցնել Թիւրքաց Հայաստանի մէջ։ Այնու-

---

դուրս թռչէր, հրապարակ ելնէր, և մերկացնելով կուրծքն հայրենանուէր և մղուէր ընդհանուր մաքառման և պատերազմի մէջ, կամ յաղթել իւր հետ ունենալով միայնակ արդարութեան ու ճըշմարտութեան սիրահար գաղափարաց նահատակներու պաշտպան նախախնամութիւն մը, և կամ ընկճիլ ու փշրուիլ բոլորովին խորտակելով իւր հոգւոյ ու կենաց հետ և իւր սրտի բաղխումներն ու իւր մտաց բողոքներն։

Ահա սոյն օրինակ ծանրագին պարագաներով ու պայմաններով շրջապատուած պատերազմի ու մաքառման դաշտը իջաւ ձեր աշխատակիցն պ. Գ. Նիկողոսեան, պատերազմի՝ ուր պէտք անհրաժեշտ էր ո՛չ միայն մտքի ու հոգւոյ կորով և ոյժ, այլ և «սուր», որովհետև իւր ձեռնարկն այնքան դժուար ու ծանր էր, մտաց մաքառումն ու ընդհարումն այնքան սերտ կապակցութիւն ունէր նաև անձնական պատուոյ հետ, որ ինքնաճանաչ մարդոյն ամենանուիրական կրօնքն է ասենք, չենք սխալիր. հետեւաբար դիւրին է ենթադրել թէ՝ այսպիսի մի հայրենասէր երիտասարդ գինուորականի համար մահու և կենաց խնդիր մ'էր այս։ Թէ ինչ արիութեամբ և յաջողութեամբ առաջ տարաւ իւր գործն ձեր աշխատակիցն, թէ որչափ ուժով ցնցեց ու սթափեցուց այստեղի տարտամ, ինքնահաւան և ապիկար գործօղներն, ինչ մեծ ու խոշոր ազգային վէրքերու վրայ դրաւ նա իւր մատն, վէրքեր, որոնք դեռ ևս ծածուկ ու գաղտ մնալով գուցէ մի օր չը պիտի յապաղէին մահաբեր գ ա ն գ ր է ն դառնալ և ապականութիւններն տարածել ազգի ամբողջ մարմնոյ մէջ, որոյ մասին վստահ եմ թէ «Մ շ ա կ ի» խմբագրութիւնն բաւական հըմուտ է, և սերտած է այս բոլոր դարցուածներն։

Կ. Պօլսոյ գաղթական հայ հասարակութիւնը տեսնելով ձեր աշխատակից յարգելի պարոնին այսքան ծանր, տաժանակիր բայց ջերմ ազգասիրական քաջամարտութիւններ, շատ շուտ գնահատեց ձեր բարեկամն և դրօշակիրն։ Բիւր համակրանք բոլոր անոնցմէ որք ազգին լուրջ մասը կը կազմեն, և սակայն իբրև «գործիչ» չեն ճանաչուած, որովհետև այսպիսի մտային մի անիշխանութեան մէջ՝ գոգցես քէն ըրած առանձնակի կապրին։ Սակայն հ ա ս ա ր ա կ ո ւ թ ի ւ ն ըսելով դուք չը հասկանաք միայն այն խօսքով ազգասէր ճանչցուած ապիկար «գործիչներն», որոնց հետ էր պ. Գրիգոր Նիկողոսեանի հաշիւներն։ Հ ա ս ա ր ա կ ո ւ թ ի ւ ն ըսելով չը հասկնաք մի խումբ տիրացու մրտողներ, որոնց ձեռքն է այժմ մեծաւ մասամբ Կ. Պօլսոյ հրապարակը, հայ մամուլը—խմբագրութիւնն, որն որ փոխանակ առողջ գաղափարներ ու կարծիքներ տարածելու, աւաղ, հազար աւաղ, ապականեցուցիչ շաւղի ու ընթացքի մէջ կը գտնուի այսօր։ Հ ա ս ա ր ա կ ո ւ թ ի ւ ն ըսելով չը հասկընաք նոյնպէս այն ինքնակոչ է ֆ է ն դ ի ն ե ր ը, որոնք դեռ երէկ հաւկիթը ճեղքելով դուրս եկած, հազար ու մէկ ստոր ազգակործան միջոցներով հարստութիւն դիզած ու դիրք են վաստակած։ Հ ա ս ա ր ա կ ո ւ թ ի ւ ն ըսելով չը հասկընաք այն փտած ու բթացած անծրագիր ու անպրօգրամ վարժապետներն՝, որոնց ձեռքն է այսօր մատաղ սերունդին դաստիարակութիւնը։ Ոչ երբէք. հ ա ս ա ր ա կ ո ւ թ ի ւ ն ըսելով չը հասկընաք ո՛չ մին և ոչ միւսն այս նեխուած ու վարակուած դասերէն, այլ հ ա ս ա ր ա կ ո ւ թ ի ւ ն ըսելով հասկցէք այն հարիւր հազարաւոր անտէր անտէրունջ ու անփաստաբան միջին դասու ժողովուրդը՝ որոնք կը կազմեն իւրաքանչիւր ազգի արմատն ու բունը. ահա ժողովրդեան այս ուժեղ և ստուար մասն էր որ այնքան սփոփանք, համակրութիւն և երախտիք զգաց դէպի ձեր պատուարժան աշխատակիցն, որ երբ մի լրագիր սկսաւ հայհոյանք թափել պ. Նիկողոսեանի վրայ, ահա այդ օրէն գրեթէ ստորագրից իւր անկման դատավճիռը, որովհետև զայրացուց այդ միջին դասը, որն որ կը կարդայ հայ լրագիր ու թերթ։ Մի և նոյն ջերմ համակրանքն տեղի կունենայ գրեթէ իւրաքանչիւր դէպքի մէջ երբ կերեւի պ. Նիկողոսեան, ու երբ երեւս առ երես կը հանդիպի այդ ժողովրդի հետ, որոյ փայլուն ապացոյցներէն մին կրնայ նկատուիլ Գումգաբուի միացեալ հնգից վարժարանաց պարգևաբաշխութեան հանդիսական օրն, ուր՝ երբ պ. Նիկողոսեան բեմ բարձրացաւ խօսելու համար, հազարաւոր ժողովրդոց աչեր դէպ այն կը հայէին, և որ կրկնակի ծափահարութեամբ կողջունուէր ամենուրէ։ Նոյն համակրութեան ապացոյցներէն մին ևս յայտ եկաւ այս օրեր. ինչպէս կիմանանք ժողովրդային երիտասարդ խմբեր քանիցս սպառնացած են «Մասիս» խմբագրութեան դէմ, դադար տալ իւր հայհոյանաց որ կը լղրճէ պ. Նիկողոսեանի դէմ, եթէ չուզէր որ հանդիպի ժողովրդական զայրութին և պատժոյն, ինչպէս օրինակն տեսաւ ուրիշ լրագրի վրայ։

Արդ, ինչ հետեւանք և ինչ եզրակցութիւն այս ամենքէն. բնական է գիտնալ որ պ. Նիկողոսեան իւր ամբողջ յօդուածներովն, իւր բոլոր խիստ, կծու և անխնայ քարկոծանքներովն ու քննադատութեամբ ապացոյց տուաւ որ Կ. Պօլսոյ հայ ժողովուրդը իւր զօրեղ գերակշռութեամբն գիտէ գնահատել, գիտէ նաև սիրել ու յարգել այն արի և հայրենանուէր մարդը՝, որն որ ջատագով ու փաստաբան կը կանգնի իւր նուիրական շահերուն և ապառնի բարեաց կուրծք տալով, նաև ժայթքելով իւր բոցն ու կրակ յայսկոյս և յայնկոյս անխտիր. ընդդէմ անսիրտ և անխիղճ մամուլի և կարծեցեալ «գործիչներու»։ Հաւատալ պէտք է թէ հասարակ և միջին դաս ժողովրդեան «ինստինգը» և բարի ու առողջ սիրտը աւելի լաւ գիտէ որոշել իւր իսկական անկեղծ բարեկամներն շողոմոլ, կեղծ, կեղտոտ.. խաբեբայ և թմրեցուցիչ ներբողականներէն։ Այսու նկատումներով ձեր աշխատակից պարոնը կրնայ կատարելապէս վարձատրված համարել զինքն, որ Կ. Պօլսոյ միջին հայ ժողովուրդը այսքան կանուխ գնահատեց և լիապէս նուիրեց իւր համակրանք ու սիրտ իւր խիզախ ռուսահայ արիւնակցին, որ համարձակութիւն ունեցաւ նա ջախջախել անսիրտ ու անխիղճ կարծեցեալ փրկիչներու գլուխներն՝ որոնք հազար և մէկ չարամտութիւններով զեղուած,

հետև դեսպանները վճռեցին համաձայնութեամբ գործել, ոպէս զի դրդեն Բ. Դրանը բարեոքել իր հայ հպատակների դրութիւնը։ Ներկայ տարւայ յունիսի 11-ին պետութիւնների ներկայացուցիչները առաջին անգամ միաձայն առաջարկութիւններ արին այդ հարցի վերաբերութեամբ։ Այդ հաղորդութեանը Բ. Դուռը յուլիսի 5-ին տըւած մի շրջաբերականով պատասխանեց, որի մէջ նա պատրաստակամութիւն էր յայտնում աւելի ընդարձակ վերանորոգութիւններ մտցնել ամբողջ պետութեան մէջ և մի և նոյն ժամանակ հրաժարվելով շատ քիչ բան կատարել։ Բ. Դրան տուած պատասխանի կատարեալ անբաւարարութիւնը խոստովանվեցաւ բոլոր պետութիւնների ներկայացուցիչներից և այդ անբաւարարութիւնը մեկնելու համար օգոստոսի 7-ին դեսպանները նորից միաձայն մի շրջաբերական ներկայացրին։ Այս վերջին շրջաբերականի պատասխանին անհամբերութեամբ սպասում են ամենքը, որոնք հետաքրքրվում են Թիւրքիահպատակ հայերի վիճակով։ Բայց չը սպասելով այդ պատասխանին, լորդ Դէօֆերին առաջարկեց իր կառավարութեանը ուղարկել Թիւրքաց Հայաստանը իր հաւատարմատարին արտաքոյ կարգի իշխանութեամբ, որպէս զի նա, համաձայնվելով եւրոպական հիւպատոսների հետ, միջոցներ գործադրի վերջնական վերանորոգութիւններ պատրաստելու համար։

Միայն մի փոքր անբաւականացուցիչ դըրութեան մէջ է այն հարցը, թէ ինչպէս է մեկնում Բ. Դուռը վերջին տարիների ընթացքում իր կրած հարուածները և իր ահագին կորուստները թէ փողով, թէ մարդկերանցով։ Կարծես թէ այլ ևս չէ կարելի կասկածել, որ Թիւրքիային պատահած դժբաղդութիւնների իսկական աղբիւրը նրա զանազան դաւանութեան հպատակների վրդովեցուցիչ անհաւասարութիւնը, վարչական և դատաստանական վեղծումները, վայրենի ցեղերի ֆանատիկոսութեանը հովանաւորելն են կազմում, որ անկարելի են դարձնում մշտապէս և խաղաղ ազգաբնակութեան բարօրութիւնը։ Կարելի էր մտածել, որ չերքէզների կատարած արիւնհեղութիւնը Բօլգարիայի մէջ և գլխաւորապէս դրա պատճառով եւրոպական Թիւրքիայի 2/3 անջատվելը Թիւրքիայից 10 միլիօն բնակիչներով բաւական նշանաւոր դաս պէտք է լինէր, մինչդեռ բաւական է կարդալ Թիւրքաց կառավարութեան շրջաբերականը յուլիսի 5-ից համոզվելու համար, թէ որքան քիչ օգուտ են քաղել այդ և դրա նման պատմական դասերից սուլթանի խորհրդատուները։ Կամ թէ այս անգամ մենք գործ ունենք առաջադիմութեան թըշնամի այնպիսի ույժերի հետ, որոնց համար անցեալի դասերը ոչինչ նշանակութիւն չունեն, որոնք չեն կարող հաշտվել ժամանակի պահանջների հետ և իրանց մէջ կրում են անփախչելի մահուան և քայքայման հետզհետէ զարգացող սերմեր։ Բայց չը պէտք է շուտով այդպիսի ցաւալի եզրակացութիւնների հասնել, պէտք է համբերել և աշխատել այն համոզմունքի գալ, որ հայկական խնդիրը խաղաղ և կանոնաւոր վճիռ կը ստանայ և որ այդ խըճըճված նրբին հարցի աջողութեամբ վերջանալու պատճառը ոչ այնքան մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչների պահանջները կը լինեն, որքան սուլթանի կառավարութեան լուրջ հասկացողութիւնը Թիւրքական իսկական շահերի մասին։

(Կը շարունակվի)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Հայրենիք» լրագրում կարդում ենք հետևեալ տողերը «Levant Herald» լրագրից քաղված. «Կը յիշեն ընթերցողք որ մայրաքաղաքիս դեսպանները աւելի 15 օր առաջ լորդ Դիւֆերինի ապարանքը ժողով մը ընելով, որոշեցին Բ. Դրնէն խնդրել որ մասնաւոր յանձնախումբ մը ղրկէ ի Հայաստան։ Բ. Դուռը երէկ պատասխան տուեր է թէ կայսերական կառավարութիւնը ընդունեց այս առաջարկութիւնը նկատողութեան պիտի առնու և անոնց փափաքանաց պիտի համակերպի։ Ղրկուելիք արտասովոր պաշտօնեան տակաւին որոշված չէ»։

—«Journal d'Orient» լրագիրը լսել է որ լորդ Դիւֆերին պահանջում է որ Հայաստան ուղարկվի մի մահմետական պաշտօնեայ, որպէս կոմիսար։ Ֆրանսիական թերթը զարմանում է անգլիական դեսպանի այդ պահանջի մասին և աւելացնում է որ փորձը արդէն ցոյց տուեց որ մահմետական մի փաշա ոչինչ չի անի և հայոց խնդրի լուծումը միայն յետ կը գցվի, որ դուցէ Թիւրքիայի նպատակն է։

—«Порядокъ» լրագիրը լսել է որ երևելի Մուխթար-փաշան է ուղարկվում Հայաստան որպէս կոմիսար Բ. Դրան կողմից և պետութիւնների դեսպանների հաւանութեամբ։

—«Հայրենիք» լրագրում կարդում ենք. «Բարուի Մրջումէզրէ գիւղի ազգայինք երկար ատենէ ի վեր հողային խնդրոյ վերաբերեալ դատ մը ունէին նոյն գիւղէն Ճինօղլու անուն տաճկի մը հետ։ Գիւղացիք ի Խարբերդ նախնական քննութեամբ դատերնին շահած և սակայն յետոյ ի Տիգրանակերտ վերաքննութեամբ կորուսած ըլլալով, հոս ի Կ. Պոլիս վճռաջինջ ատեանին դիմեր և յիշեալ Ճինօղլուն մայրաքաղաքս բերել տուեր են։ Ցաւ ի սիրտ իմացանք որ յիշեալ անձին հետ մի քանի ազգայիններ ալ եկեր են հոս, որք ընդդէմ ազգային հանրական շահուց ջերմ պաշտպանութիւն կընեն եղեր Ճինօղլուի»։ Ահա հայոց մատնութեան մի ապացոյց. հայը գրկող մի թուրքի կողմն է բռնում և վկայ է գալիս մինչև Կ. Պոլիս հայի դէմ ցուցմունք անելու նպատակով։ Արդեօք դա ցաւալի երևոյթ չէ՞։

—Ֆլօրէնտինեան «Nazione» լրագիրը յայտնում է, որ իտալական դիպլոմատիան պաշտպանում է պրինց Ժէրօմ Նապօլէոնի կանդիդատութիւնը եգիպտական գահի վրա։

—«Times» լրագրին Կվէտտայից հեռագրում են հոկտեմբերի 1-ին հետեւեալը. «Էմիրի զօրքերը երկու անգամ ջարդեցին Էյուբի զօրքերին Հէրատի հովտում։ Առաջին յաղթութեան ժամանակ գերի տարվեցաւ Էյուբի ազգականը։ Հէրատի նահանգապետը բանակցութիւններ սկսեց Հէրատը յանձնելու մասին, իսկ ինքն Էյուբ փախաւ Պարսկաստան»։ Մէկ ուրիշ հեռագիր յայտնում է, որ Հէրատը արդէն գրաւված է Էմիրի զօրքերով։

—Անգլիական լրագիրներ գրում են հոկտեմբերի 1-ից, որ այսօր Գլադստօնին Լօնդօնի Սիտին մէկ ադրէս ներկայացրեց, որով ողջունում էին նրան նրա երկարամեայ ծառայութիւնների համար և խնդրում էին նրանից մի քանի սէանսներ տալ քանդակագործին մարմարեայ կիսարձան պատրաստելու համար։ Գլադստօն, շնորհակալութիւն յայտնելով պատգամաւորութեանը, յիշեց, որ Պառնէլի կալանաւորութիւնը անհրաժեշտ միջոց էր իռլանդացիների կեանքը, կարողութիւնը և ազատութիւնը պաշտպանելու համար։ Տրանսվաալի հետ ունեցած անհամաձայնութիւնները շուտով կը վերջանան։

—Լօնդօնի լրագիրներ գրում են. Լսվում է, որ Դիլլոն կը փոխարինէ Պառնէլին որպէս կալուածական լիգայի առաջնորդ։ Բոլոր կուսակցութիւնների լրագիրները Պառնէլի կալանաւորութեան առիթով մեծ ուրախութիւն են յայտնում։

—Փարիզից լրագիրներին հաղորդում են, հոկտեմբերի մէկից։ Լսվում է, որ այսօր Գրէվի տեսակցելով Գամբէտտայի հետ սկսեց ընդհանուր գործերի դրութեան մասին խորհրդակցել։ Գամբէտտան այն կարծիքը յայտնեց, որ կաբինէտը չը պէտք է հրաժարական տայ։ Սահմանադրութեան և պարլամենտական սովորութիւնների համաձայն մինչև նոր կաբինէտի կազմելը հարկաւոր է սպասել պատգամաւորների ժողովի վիճաբանութիւնների վերջանալուն, որոնք անհրաժեշտ են սեսսիայի սկզբներին։ Գամբէտտայի կարծիքը լսելով, Գրէվի չը յանձնեց նրան նոր կաբինէտ կազմելը. նրանք խօսք տուին միմեանց կրկին տեսակցելու համար։

—Վիէննայի լրագիրները գրում են, որ Հէյմէրլէի թաղմանը ներկայ էին կայսրը, շատ էրցհերցոգներ և ուրիշ բարձրաստիճան անձինք։

—«Journal des Débats» լրագրի եգիպտական թղթակիցը հաստատում է, որ խէդիվի զօրքի ապստամբ գնդապետները մի քանի ամիս յարաբերութիւններ ունէին սուլթան Աբդուլ-Համիդի հետ։ Նրանք նամակ ուղարկեցին նրան, որի մէջ բացատրում էին, որ Տունիսի անցքերը դրդում են նրանց միջոցներ գործ դնել Եգիպտոսը քրիստոնեաների ձեռքով գրաւելու դէմ, և որ այդ պատճառով դիտաւորութիւն ունեն պահանջել եգիպտական զօրքի թիւը մեծացնել, յուսալով, որ սուլթանը կը պաշտպանի նրանց մտադրութիւնը, որով հետաքրքրվում է ամբողջ մահմետական աշխարհը։ Կ. Պոլսում ոչ թէ միայն գիտէին այդ մտադրութեան մասին, այլ և քաջալերում էին։ Եգիպտական նոր լրագիրները, որոնք ծառայում են որպէս օրգաններ այսպէս անուանված ազգային կուսակցութեան, սուլթանից օժանդակութիւն են ստանում։ Այս լրագիրները անդադար ապացուցանում են արևելքի ժողովրդի գերազանցութիւնը արևմուտքի ժողովրդից։ Արևմուտքի ժողովրդներին յաղթելու համար, բաւական է որ նրանք զինաւորվեն։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 հոկտեմբերի։ „Порядокъ" լրագիրը հաղորդում է. հոկտեմբերի 6-ին զինուորական վարչութեան մէջ մասնաժողովի առաջին նիստը կայացաւ։ Մասնաժողովի կազմակերպութիւնը հետևեալն է. Նախագահ՝ կոմսը, անդամներ՝ Մեծ իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչ, Տօտլեբէն, Բադօսկի, Կօստանդա, Դրէնտելն, Ալբեդինսկի, Կաուֆման երկրորդ, Սկօբոլեվ, Վաննովսկի, Ֆէյլտոնէր, Ռօօռ, Դելլինգաուզեն, Ռիխտեր, Շուվալով երկրորդ, Օբրուչեվ, Սօֆիանօ, Իմերետինսկի, Սկվորցօվ, Շախօվսկոյ 3-րդ, Վօրօնցօվ-Դաշկօվ, Դրագոմիրօվ, Բօգնեբակս, Զէդդելէր, Լօվկօ։ Հոկտեմբերի 7-ին էկսպերտները քննում էին խմիչքների խանութների սովորական թիւը։ Որոշված է գարեջրատները առանց գինու թոյլ տալ սովորականից աւելի։ Սովորական չափը 1000 հոգու վրա մի խանութ։ Զեմստվօները կարող են իրանք փոփոխել այդ չափը 25% աւելի ֆինանսների մինիստրի թոյլտուութեամբ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 հոկտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր. 50 կ., երկրորդ 92 ր. 62 կ., երրորդ 93 ր. 75 կ., չորրորդ 92 ր. 38 կ., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակը արժէ 221 ր., երկրորդ 215 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ր. 25 կ., երկրորդ 90 ր. 37 կ., երրորդ 90 ր. 37 կ., ոսկի 7 ր. 64 կ.։ Ռուսաց 1 ր. Լօնդօնի վրա արժէ 25,87 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 215 մարկ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը թոյլ է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ազգին ցեցերն ու ուտիճներն եղած են միշտ։

Իսկ տեսնելով այս ամէն, ինչ կերպ ու եղանակաւ վարվեցաւ ձեր ռուսահայ երիտասարդութիւնը, որ այնքան հիացմամբ ու զարմանօք կը կարդար պ. Նիկողոսեանի Էրզրումէն գրած այն բազմաթիւ մեղմ ու թմրեցուցիչ գրութիւնները, յօդուածները, և որ այնքան դիւրահաւատ կընթեռնուր նորա սրտաճմլիկ և բոցացայտ հրաւէրներն սովի ժամանակ և այլն։ Ներուի ինձ ասել թէ ռուսահայ երիտասարդութիւնը այնքան փոքրոգի և զարգացումէ զուրկ կամ հեռու գտնվեցաւ, որ հանդիսատես լինելով միայն ձեր աշխատակցի ամբողջ լեգէոնի մը դէմ տարած պայքարին, ցայսօր ժամանակ խրախուսական բառ մը անգամ չարտասանեց, քաջալերական ձայն մը անգամ չը բարձրացուց, մինչդեռ Զմիւռնիայէն, Հայաստանի բարձրերէն և Եւրոպայի խորերէն կը հնչէին անդադար սիրալիր ու համակրական գոչումներ ու ձայներ։ Ռուսաստանի երիտասարդ հայը՝, որ այնքան կը հանէր այդ պարոնը Մշակի մէջ երեցած օրէն ի վեր, այդ առոյգ ու վառվռուն երիտասարդութիւնը կըսեմ, որ աւաղ, ոչ միայն փոքրոգութեամբ լռութիւն պահեց, և աւաւելն տհաճութիւն ցըցուց («Մշակի» 162 թւոյն համեմատ) և ցանկաց որ վերջ առնուն «երկպառակութիւնները ու տարաձայնութիւնները» պատճառ բերելով թէ վիճաբանութեանց ժամանակը չէ հիմայ, այլ պէտք է «միանալ»։ Աւելի ճիշդը խօսելով, պէտք չէ կըսէ նա այսպիսի մի ճգնաժամի մէջ հարուածել ապիկարութիւնը, մերկացնել կեղծ ու կեղտոտ ազգասէրները, մերկել ու խարազանել ապարդիւն պոռոտախօսներն, հապա աւելի լաւ կը լինի եղեր թողուլ ասպարէզն ու հրապարակը մեռելութեան ու անշնչութեան, հին նախապաշարութեան. թողուլ որ ճակատագիրը ինքն ինքեան բերէ, շինէ, կանգնէ ու կառուցանէ ամէն բան. ուստի կը գամք շնորհաւորել ձեր երիտասարդութեան այդքան բարձր, վսեմ հասկացողութիւն և յառաջադիմութիւնն որ կարող եղած են վերջապէս ստանալ Նազարեանցի, Նալբանդեանցի և «Մշակի» գործունէութեան ներքոյ....

Արդ, այս եղանակաւ ինչ եղած եղաւ, ինչ յայտնուած և արտադրած եղաւ. պ. Գրիգոր Նիկողոսեան իւր ութամեայ արի և արդիւնալից գործունէութեան համար աստ ի Կ. Պոլիս, ինչ տպաւորութիւն գործած եղաւ ձեր երիտասարդութեան վրայ։ Ո՛չ մի օր, ո՛չ մի վայրկեան մտածել չը տուաւ ձեր ազգասէր երիտասարդութեան ի նկատի առնուլ գէթ նորա նիւթական և ամենակարեւոր պահանջներն, որ կրնար յուսահատական լինել. ո՛չ միայն այսչափ, այլ և ձեր զարգացեալ երիտասարդութիւնը խնայեց միանգամայն իւր բարոյական ջատագովութիւնները իսկ պ. Գրիգոր Նիկոսեանի վերաբերմամբ։ Ահա այս է, և այսպէս եղած է միշտ հայոց մէջ անկեղծ և արժանաւոր գործիչներու ճակատագիրն, որոնք դուք Մշակի 162 թւի մէջ գաղափարի զինուորներ կանուանէիք, իսկ ես, եթէ թոյլ կը տաք, բարեփոխելով մի քիչ ձեր այդ գեղեցիկ յորջորջումը, այդպիսիներին գաղափարի նահատակներ կոչեմ, որովհետև այդպիսիներն են որոնք՝ կրելով ու տանելով ամէն տեսակ թէ նիւթական և թէ մարմնաւոր զրկանք, նեղութիւն ու տանջանքներ, ենթարկուելով շատ անգամ անյայտ ու ծածուկ կերպով... զանազան վտանգաւոր տագնապներու, դարձեալ մինչև վերջին շունչերնին կաղակեն ու կը մաքառեն ազգին վերքերը դեպի վառն տանող պատճառաց և անձանց դէմ. իսկ չէ եղած ցարդ մի կենդանի շունչ, մի ազնիւ ձայն որ, մի իւիք քաջալեր կանգնած լինի գէթ անոնց կողմանէ՝ որոց առաջին և գլխաւոր պարտականութիւնն էր այդ։

Այն երկար խօսակցութիւնը ձեր յարգելի ընթերցողաց հետ ինձ մասնաւոր պարտականութիւն համարած էի, բացի բարոյական շարժառիթէ գլխաւորապէս այն պատճառով, որ նախ հրապարակաւ յայտնած լինիմ իմ կարծիքներն ու հաւատ ձեր երիտասարդութեան նկատմամբ, երկրորդ՝ իմ խոր ցաւակցութիւնը ծանուցանել, որ ինչպէս լսածիս համեմատ պ. Նիկողոսեան մտադիր է ընդհատել իւր բեղմնաւոր գործունէութիւնն և հեռանալ ասպարէզէն, մանաւանդ՝ այսպիսի կարևոր և թանկագին ժամանակ, ով գիտէ վասն ազգի և հայրենեաց ո՛ր ապարդիւն և անբերրի աշխարհ ու ասպարէզ։ Ի՞նչ ընէ խեղճը, ինչ գործէ, ի հարկէ մարդ կարող չէ օդով սնանիլ ու ապրիլ..., ուրեմն պէտք չէ կասկածել որ լաւ յառաջադիմութիւն կրնայ լինիլ մեր մէջ այսպիսի «զարգացեալ» կործուած ու նկատուած երիտասարդութեան ընթացքով, սակայն պէտք է դարձեալ ապրիլ, տոկալ և տեսնել այն ատեն թէ, ով կրնայ բռնել այս ազգի ապիկար գործոց գլխին վերայ այն դամոկլեան թուրը՝ որոյ ազդեցութեամբ միայն կարելի է քիչ ու շատ մեր ժողովրդական շահուց օգտակար ու նպաստաւոր ղեկավարողներն արտադրել։

Վերջացնելով խօսակցութիւնս, կը գամ յայտարարել, որ թէ մեր վերոգրեալ բոլոր ասացուածոց իբր կենդանի ապացոյց, և թէ որպէս շօշափելի փաստ ձեր յարգելի աշխատակցին քարոզած գործնական գաղափարաց, քանի համակրութեամբ նայած է Կ. Պոլսոյ «Ինտէլլիգէնցիայի» ամենալուրջ մասը, բուն ժողովուրդը, հակառակ մի քանի հատ ապիկար, կեղծոտ, և նախանձոտ տիրացուներու։

Ահա ձեզ կենդանի վկայ և ապացոյց այն արդիւնաբեր ընկերութիւնը, որ կը վերակազմի այսօր սրբազան ՆԵՐՍԷՍ պատրիարքի նախաձեռնութեամբ, Այդ համազգային ընկերութիւնը «Տնտեսական միութիւն հայոց» անուն ընկերութիւնն է, որոյ մասին դուցէ առիթ ունենանք խօսել ուրիշ անգամ։ Ոչ նուազ նշանակութեան արժանի և հաստատ ապացոյց կարելի է համարել նաև Միացեալ ընկերութեան փոփոխութիւններն նախնական կրթութեան գաղափարն ընդունելով, և հետզհետէ ներկայ տնօրէն ժողովոյ անշահախնդիր և աշալուրջ ջանից և հսկողութեանց շնորհիւ որոշ և նպատակի մօտ ընթացքի մը մէջ դրուելու ջանադիր գտնուելնին և այլն և այլն։

Յարութիւն Յ. Զաքրեան